अमृततुल्ये "उत्तिष्ठ वत्सेत्यमृतायमानम् वचोनिशम्येति" रघुः।

अमृताश पु० अमृतममरणं क्षयाभावमश्नुते अश-व्याप्तौ अण्। विष्णौ "१अमृताशोऽमृतवपुः" विष्णु०स० अमृतं सुधामश्नाति अश-भोजने अण्। २देवे। [न्धःशब्दे विवरणम्।

अमृताशन पु०अमृतमश्नाति अश-भोजने ल्यु। देवे अमृता-

अमृताश्म त्रि० न म्रियते मृ-तन् न०त०जौत नित्यः कर्म्म० टच् समा०। प्रस्तरभेदे जीविप्रस्तरखण्डभेदे।

अमृताष्टक पु०अमृताप्रभृतीनामष्टकं यत्र। गुडूचीन्द्रयवारिवृषटोलं कटुका तथा नागरं चन्दनं मुस्तं पिप्पलीचूर्णसंयुतम् "अमृताष्टक इत्येष पित्तश्लेष्मज्वरापहः" चक्रदत्तोक्ते कषायभेदे।

अमृतासङ्ग न०अमृतस्य विषस्येवासङ्गो यत्र। नीलवर्णे तुत्थभेदे हेम० तस्य विषतुल्यनीलवर्णत्वात् तथात्वम्।

अमृतासु त्रि० अमृता अनश्वरा असवो यस्य। अनश्वरप्राणे बहुकालजीविनि। "आवभूवामृतासुर्वर्धमानः सुजन्मा" "उतामृतासुर्व्रत एभि" इति च अथ० ५,१,१,७।

अमृताहरण पु० अमृतमाहरति मातृदास्यनिवारणार्थं स्वर्गात् भूलोकं नयति आ+हृ-ल्युट्। गरुड़े तत्कथा भा० आदि प० ३३ अ०। "तान् कृत्वा पतगश्रेष्ठः सर्व्वानुत्क्रान्तजीवितान्। अतिक्रान्तोऽमृतस्यार्थे सर्व्वतोऽग्निमपश्यत॥ आवृण्वानं महाज्वालमर्चिर्भिः सर्वतोऽम्बरे। दहन्तमिव तीक्ष्णांशुं चण्डवायुसमीरितम्॥ ततो नवत्या नवतीर्म्मुखानां कृत्वा महात्मा गरुड़स्तरस्वी। नदीः समापीय मुखैस्ततस्तैः सुशीघ्रमागम्य पुनर्ज्जवेन॥ ज्वलन्तमग्निं तममित्रतापनं समास्तरत् पत्ररथो नदीभिः। ततः प्रचक्रे वपुरन्यदल्पं प्रवेष्टुकामोऽग्निमभिप्रशाम्य॥ जाम्बूनदमयो भूत्वा मरीचिनिकरोज्ज्वलः। प्रिववेश बलात् पक्षी वारिवेग इवार्णवम्॥ स चक्रं क्षुरपर्य्यन्तमपश्यदमृतान्तिके। परिभ्रमन्तमनिशं तीक्ष्णधारमयस्मयम्॥ ज्वलनार्कप्रभं घोरं छेदनं सोमहारिणाम्। घोररूपं तमत्यर्थं यन्त्रं देवैः सुनिर्मितम्॥ तस्यान्तरं स दृष्ट्वैव पर्य्यवर्त्तत खेचरः। आरान्तरेणाभ्यपतत् संक्षिप्याङ्गं क्षणेन ह॥ अधश्चक्रस्य चैवात्र दीप्तानलसमद्युती। विद्युज्जिह्वौ महावीर्य्यौ दीप्तास्यौ दीप्तलोचनौ॥ चक्षुर्विषौ महाघोरौ नित्यं क्रुद्धौ तरस्विनौ। रक्षार्थमेवामृतस्य ददर्श भुजगोत्तमौ॥ सदा संरक्तनयनौ सदा चानिमिषेक्षणौ। तयोरेकोऽपि यं पश्येत् स तूर्णं भस्मसाद्भवेत्॥ तयोश्चक्षूंषि रजसा सुपर्णः सहसाऽवृणोत्। ताभ्यामदृष्टरूपोऽसौ सर्वतः समताडयत्॥ तयोरङ्गे समाक्रम्य वैनतेयोऽन्तरीक्षगः। अच्छिनत्तरसा मध्ये सोममभ्यद्रवत्ततः॥ समुत्पाट्यामृतं तत्र वैनतेयस्ततो बली। उत्पपात जवेनैव यन्त्रमुन्मथ्य वीर्य्यवान्॥ अपीत्वैवामृतं पक्षी परिगृह्याशु निःसृतः। अगच्छदपरिश्रान्त आवार्य्यार्कप्रभां ततः"। तृच्। अमृताहर्त्ता तत्रैव। "काश्यपेयोऽमृताहर्त्ता" ध्वजपूजामन्त्रः।

अमृताह्व न० अमृतमाह्वयते स्पर्द्धते तुल्यस्वादफलेन आ+ह्वे-क (आराकानदेश) जाते लघुविल्वाकृतौ (नासपाति) नामके रुचिकले वृक्षे। अमृतफलशब्दे विवरणम्।

अमृतेशय पु० अमृते जले शेते शी-अच् अलुक् स०। विष्णौ तस्य प्रलये जलशायित्वात् तथात्वम्।

अमृतोत्पन्न न० अमृतं विषमिव उत्पन्नम् नीलवर्णत्वात्। खर्परीतुत्थे राजनि०। [५त०। मक्षिकायां राजनि०।

अमृतोत्पन्ना स्त्री अमृतमिव स्वादु मधु उत्पन्नं यस्याः

अमृतोद्भव न०अमृतं विषमिव नीलवर्णतया उद्भवति उद्+भू-अच्। खर्परीतुत्थे (तुते) तुत्थभेदे। अमृतं मृत्युञ्जयं शिवमुद्भवते प्राप्नोति स्वसाध्यार्चनावत्त्वात्। विल्ववृक्षे। "अमृतोद्भवः श्रीवृक्षः शङ्करस्य सदा प्रियः" तद्दानमन्त्रः।

अमृत्यु पु० अभावे न०। १मृत्युविगमे। नास्ति मृत्युर्यस्मात्। २मृत्युहेतुभिन्ने त्रि०। "स्वभानवे श्रवोऽमृत्यु धुक्षत" ऋ० ६, ४८,१२ "अमृत्यु अमरणहेतुं श्रवोऽन्नम्" भा०। मृत्युर्विनाशो नास्त्यस्य। ३विनाशशून्ये विष्णौ "अमृत्युः सर्व्वदृक् सिंहः" विष्णुसहस्रनाम।

अमृध्र त्रि० मृधू उन्दने बा०रक् न०त०। केनाप्यहिंस्ये। "पृथुं मिहोनपातममृध्रम्" ऋ० १,३७,११, अमृध्रं केनाहिंस्यम्" भा०। [स्पतिस्तथैव पुरुषोऽमृषा" शत०ब्रा०।

अमृषा अव्य०न०त०। मिथ्याभिन्ने सत्ये। "यथा वृक्षो वन-

अमेधस् त्रि० नास्ति मेधा धारणावती बुद्धिर्यस्य असिच् समा० श्रवणमात्रेण विस्मारिणि धारणाशून्यबुद्धिमति मूर्खे।

अमेध्य त्रि० न मेध्यम् पवित्रम् विरोधे न०त०। अपवित्रे। "अमेध्यादपि काञ्चनम्" "नामेध्यं प्रक्षिपेदग्नौ" इति अमेध्यप्रभवानि च" इति च मनुः। २पुरीषे न०।

अमेनि त्रि० मि-नि-न०त०। परिच्छेदाभावे। "मेन्या मेनिरस्यमेनयस्ते सन्तु मेऽस्मानभ्यधारयन्ति" अथ० ५,६,९।

अमेय त्रि०न मेयः। १परिच्छेत्तुमशक्ये २ज्ञातुमशक्ये च "अमेयो मितलोकस्त्वमनर्थः प्रार्थनावहः" रघु० ३"वृषाकपिरमेयात्मा" विष्णुस०।

अमोघ त्रि०मोघो निष्फलः न०त०। १सफले, २अव्यर्थे च।